

Història

El Primer Congrés Catalanista a les comarques de Girona

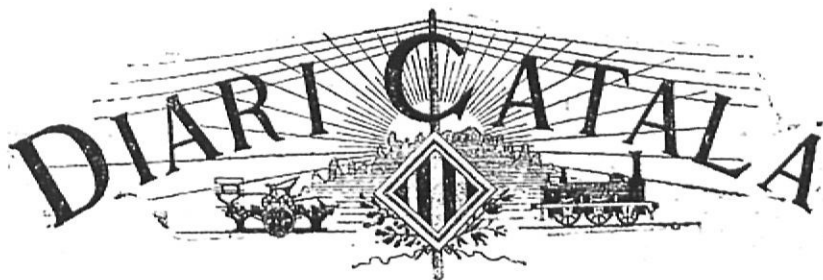
Jordi Galofré

Valentí Almirall,
convocador
del I Congrés
Catalanista.

Quan, el 1880, Valentí Almirall va convocar el Primer Congrés Catalanista, va fer un pas important en la tasca d'impulsar el moviment catalanista. Un any abans, el 1879, havia fundat el *Diari Català*, el primer en llengua catalana. Dos anys després, el 1882, fundà el Centre Català, que, de fet, va ser un dels fruits del Congrés. Més tard, convocà un Segon Congrés Catalanista (1883), impulsà el *Memorial de greuges* (1885) i, finalment, el 1886 publicà *Lo Catalanisme*, que és la primera formulació doctrinal del catalanisme polític.

El total de participants gironins va ser de 62 persones. Vint eren de Girona ciutat i vint més de l'Alt Empordà

Un intent no reeixit d'harmonitzar tendències

En convocar el Primer Congrés Catalanista, Almirall va intentar harmonitzar les dues grans tendències que es perfilaven en el naixent moviment catalanista: el catalanisme conservador i el catalanisme progressista. El catalanisme conservador, que venia del corrent historioliterari que havia impulsat els Jocs Florals, tenia, com a elements més avançats, les persones que s'agrupaven entorn de la revista *La Renaixença*, que defensava l'ideal del catalanisme per sobre de les diverses opcions polítiques i que, per tant, va respondre a la crida d'Almirall. El catalanisme progressista venia dels sectors catalanistes del republicanisme federal, el principal exponent dels quals era, precisament, Valentí Almirall.

No és l'objectiu d'aquest article l'anàlisi del desenvolupament i el significat d'aquest Primer Congrés Catalanista.(1)

Diguem, només, per situar-lo breument, que s'hi van debatre quatre temes, fonamentalment.

El primer fou la conveniència de fundar una entitat catalanista, que fou el Centre Català.

El segon fou la necessitat d'establir una normativa lingüística acceptada per tothom, idea que dugué a la creació d'una fallida Acadèmia de la Llengua Catalana. E

I tercer fou la defensa del dret català, amenaçat pel projecte d'unificació del Codi Civil. El quart tema, un debat sobre les tendències del

catalanisme, es frustrà per la retirada del grup de *La Renaixença*, com a conseqüència de les tensions que es produïren en el Congrés ja des del primer dia.

La participació de les comarques gironines al Congrés

El Congrés fou inicialment molt ben acollit i s'hi apuntaren 1.282 congressistes. Com era previsible, la majoria dels inscrits eren de la ciutat de Barcelona (un miler) i de les localitats de la seva rodalia (Sant Martí de Provençals, Gràcia, Badalona i Molins de Rei). El total de participants de les comarques gironines va ser de 62 persones, distribuïdes de la manera següent:

Comarques	Participants	Percentatge (%) sobre el total de les comarques gironines
Gironès	20	32,2
Alt Empordà	20	32,2
Baix Empordà	9	14,5
Selva	6	9,8
Ripollès	3	4,8
Garrotxa	2	3,2
Cerdanya	1	1,6
Pla de l'Estany	1	1,6

El Gironès i l'Alt Empordà són les comarques amb més representació. Els vint inscrits del Gironès pertanyen tots a la ciutat de Girona. Dels vint inscrits de l'Alt Empordà, la majoria són de Figueres (atorze), però també hi ha tres congressistes de Portbou i tres més inscrits, respectivament, de d'Agullana, la Jonquera i Llançà.

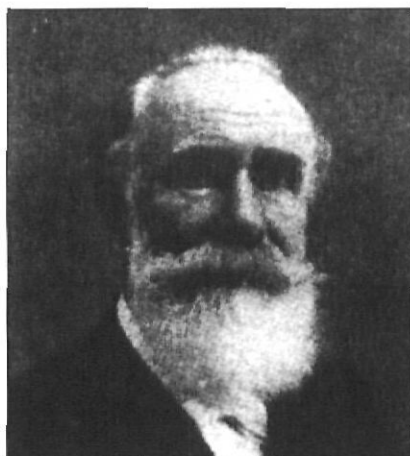
Emili Grahit i Papell.

El Baix Empordà i la Selva vénen a continuació. La participació del Baix Empordà, amb nou congressistes, apareix molt repartida: dos s'inscriuen des de la Bisbal, dos més des de Palamós i la resta són de Begur, Corçà, Fitor, Sant Feliu de Guíxols i Torroella de Montgrí. En alguns casos, però, es tracta de persones que viuen i treballen fora de les seves localitats nadiues. Dels sis inscrits de la Selva, cinc ho fan des de Santa Coloma de Farners, mentre que la sisena inscripció es fa des de Blanes.

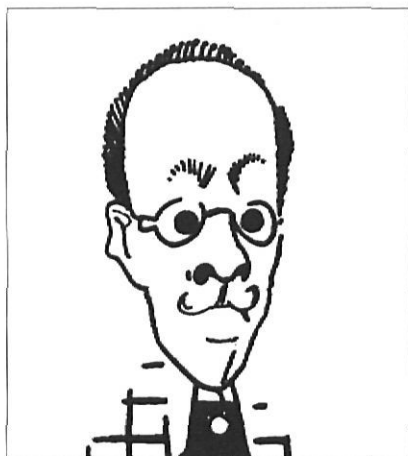
Un tercer bloc el formen quatre localitats, una amb tres congressistes, Ripoll, una altra amb dos, Olot, i les altres dues amb una persona cada una: Llívia i Banyoles.

Aquesta primera aproximació ens dona una bona representació de la presència del catalanisme a les comarques gironines. Es fa evident, d'una banda, el pes de les ciutats de Girona i de Figueres, com correspon a la seva demografia. Però també cal destacar la importància de les comarques empordaneses, amb onze localitats presents al Congrés. És sens dubte un exponent del dinamisme cultural i l'embranchida del catalanisme i el federalisme en aquesta zona.

Anem ara a veure més en detall qui són les persones que s'hi inscriuen. Tot

Albert de Quintana i Combis.

Joaquim Riera i Bertran.

Josep M. Pella i Forgas.

i que alguns dels participants són força coneguts, com Ferran Agulló, Emili Grahit o Josep M. Pella i Forgas, en donarem unes dades biogràfiques, que necessàriament hauran de ser breus.

Girona

Comencem pel grup més nombrós: les vint persones que s'inscriuen des de la ciutat de Girona.

Esteve Adroher i Dorca, nascut a Girona el 1862, era poeta i col·laborador de la *Revista de Gerona*, que publicava l'Associació Literària de Girona. Va fundar el periòdic gironí *Lo Rosinyol del Ter* (1880-1881).

Ferran Agulló i Vidal (Girona 1863 – Santa Coloma de Farners 1933) va ser poeta i periodista. Va mantenir una clara militància catalanista des de l'inici del moviment: va participar a diversos congressos de la Unió Catalanista i va ser secretari general de la Lliga Regionalista. Conreà el teatre i la poesia. Va assolir notorietat amb el seu *Llibre de la cuina catalana*. A ell es deu la denominació Costa Brava. No sols es va inscriure al Congrés, sinó que hi va participar i va defensar postures contràries a les de Valentí Almirall.

Emili Grahit i Papell (Barcelona 1850 – Girona 1911) va ser historiadore, polític i advocat. Membre de La Jove Catalunya. Fou alcalde de Girona (1887-1889 i 1890-1891), ciutat on exercia d'advocat. Fou un dels fundadors de l'Associació Literària de Girona (1872) i de la *Revista de Gerona* (1876). Publicà nombrosos treballs de caràcter històric.

Manuel Llach i Tomàs era impressor i va començar la seva activitat a Girona l'any 1869.

Heribert Mariezcurrena i Corrons (Girona 1846 – Barcelona 1896) era gravador i fotògraf. Fou l'introducció del fotogratat a Catalunya. De fet, no s'inscriu des de Girona, sinó des de Barcelona, on vivia. Va participar en el Congrés i s'oposà als plantejaments de Valentí Almirall.

Serapi Morlius i Borràs era un militar lleidatà, que aleshores tenia 39 anys. Era un dels dirigents més destacats de la maçoneria gironina, com a venerable mestre de la lògia Unió, de Girona.

Jaume Pagès i Clos va ser, posteriorment, membre de la Unió Catalanista de Girona (1897).

Pere de Palol i Poch (Girona 1860 – 1935) era escriptor i poeta.

Col·laborà a la premsa gironina i publicà diversos reculls de poemes. Impulsà excavacions arqueològiques a Sant Julià de Ramis. Fou membre del Centre Catalanista de Girona i de la Unió Catalanista.

Joaquim Riera i Bertran (Girona 1848 – Barcelona 1924) va ser polític i escriptor. En la seva joventut fou membre del partit federal, alcalde de Girona i diputat a Corts. Col·laborà a la premsa catalana. Mantingué al llarg de la seva vida una activa militància catalanista i formà part de La Jove Catalunya, el Centre Català, la Lliga de Catalunya i de la Unió Catalanista. Publicà diverses obres de teatre i reculls de poemes. Va participar en la preparació del Primer Congrés Catalanista i va optar a ser-ne secretari en la candidatura oposada a Almirall, que va ser derrotada.

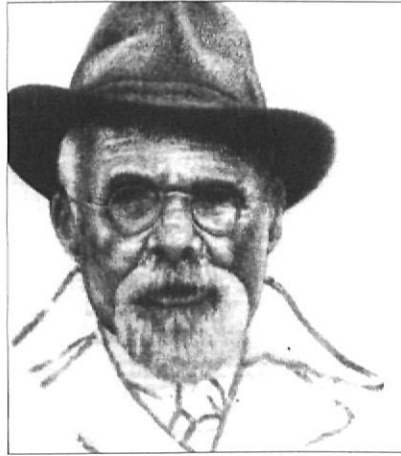
Pacià Torres i Estrada era impressor, d'ideologia republicana i membre de la lògia maçònica Unió, de Girona.

Els altres inscrits des de Girona eren Josep Arbusa, Josep Corrons, Josep Cortada, Joan Faixat i Martí, Antoni Lell, Joaquim Martí, Francesc de P. Martí i Santigosa, Narcís Moret i Josep Nató. Consta també com a inscrit Esteve Jorest, però és possible que hi hagi una errada tipogràfica en

La significació política dels inscrits en el Congrés indica l'existència de dues tendències en el moviment catalanista: la conservadora i la progressista

Ferran Agulló i Vidal.

Miquel Torroella i Plaia.

Josep Dalmau i Carles.

les llistes publicades i que es tracti d'Esteve Forest, actiu al Centre Catalanista de Girona, el 1894, sota la presidència de Joaquim Botet i Sisó.

Alt Empordà

Pel que fa a l'Alt Empordà, ja hem dit que la majoria dels inscrits eren de Figueres. Són els següents:

Frederic Burgas i Quer, nascut a Terrades el 1841, era mestre, federal, regidor de l'Ajuntament de Figueres entre 1879 i 1882 i autor d'una memòria titulada *Canal del Alto Ampurdán. Ventajas que ha de reportar a Figueras y su comarca*, de 1888. Era membre de l'Associació Literària de Girona.

Damàs Calvet i de Budallès (Figueres 1836 – Barcelona 1891) era enginyer, poeta i dramaturg. Conreà una poesia d'inspiració romàntica i fou mestre en Gai Saber. És autor de nombroses obres de teatre. Col·laborà a la premsa catalana. Viví a Barcelona. En el Congrés Catalanista va defensar postures contràries a les de Valentí Almirall.

Joan Galter i Hostalrich, nascut a Llançà el 1825, era farmacèutic i federal. Va ser regidor republicà de l'Ajuntament de Figueres entre 1878 i 1881.

Bonaventura Martí va ser vocal de la primera junta directiva del Centre Catalanista de Figueres, el 1899.

Jacint Noguer i Hilari (Figueres 1847-1897) era comerciant de quincalla, federal i regidor de l'Ajuntament de Figueres entre 1885 i 1907.

Camió Oliveras i Gensana (Figueres 1840 – Barcelona 1898) era arquitecte d'estil modernista. Viví a Barcelona, on era arquitecte de la Diputació Provincial. Entre altres obres, és l'autor de la Casa Provincial de la Maternitat, a Barcelona.

Antoni Tutau i Mascla (Figueres, 1838 – Barcelona 1898) va ser un conegut actor de teatre català. Instal·lat a Barcelona, esdevingué un element clau en la divulgació del teatre català. Fou el primer a donar a conèixer el teatre d'Ibsen i les primeres obres d'Ignasi Iglesias.

Els altres inscrits de Figueres eren Agustí Bosch i Mas, Josep Cabré, Joaquim Camps, Pere Duxans (que tenia una fonda), Josep Furrasola, Grau Lacasa i Enric Pou.

Els sis inscrits de les altres localitats de l'Alt Empordà van ser els següents: Pau Barneda, d'Agullana (que era un petit industrial taper, d'ideologia republicana); Miquel Galter, de

Llançà (que va formar part de la comissió municipal nomenada per lluitar contra la fil·loxera); Salvador Genís i Bech, de la Jonquera; i Enric Alabern, A. Guardiola i Ròmul Quintana i Rodríguez, de Portbou. Aquest darrer, Ròmul Quintana i Rodríguez (Portbou 1846) era corredor de comerç, col·laborà al *Diari Català*. D'ideologia republicana, va ser president de la comissió executiva del Centre Català, els anys 1893-1894.

Una atenció especial mereix l'esmentat Salvador Genís i Bech (la Jonquera 1841 – Pineda de Mar 1919), que va ser mestre, periodista i escriptor. D'ideologia republicana, fou col·laborador de *La Renaixença*. Va estudiar magisteri a Girona i féu de mestre a Mieres i a Sarrià de Ter. Posteriorment fou secretari de diversos ajuntaments, fins que l'any 1904 es reincorporà a la docència. En jubilar-se, el 1910, es va instal·lar a Pineda. És autor dels primers llibres escolars contemporanis. Entre les seves nombroses obres de caràcter pedagògic destaquen *El auxiliar del maestro catalán en la enseñanza de la lengua castellana* (1869) i *Estampa y ploma: método de lectura catalana* (1908). La publicació dels seus articles periodístics (recollits a l'obra *En*

PRIMER CONGRÉS CATALANISTA

La Comissió organitzadora té l'honra de invitar a vostè a presenciar totes les sessions del primer Congrés Catalanista.

La primera tindrà lloc el dia 9 del corrent, a las 8 del vespre, en la sala de Cent de la Casa Consistorial.
Barcelona Octubre de 1880.

INVITACIÓ PERSONAL

A. D.

defensa de l'ensenyament en català, apareguda l'any 2000) permet afirmar que és el primer pedagog de la Renaixença que reflexiona públicament sobre l'ensenyament en català i del català.

Baix Empordà

La principal característica de la participació del Baix Empordà al Primer Congrés Catalanista és el repartiment dels nou inscrits en sis localitats. Vegem-ho en detall.

Des de la Bisbal d'Empordà se n'inscriviren dos:

Ramon de Marimon, que pertanyia a una d'una família de terratinents bisbalencs, els Villosa-Marimon. El 1879 cedí uns terrenys familiars a l'Ajuntament, que després s'han convertit en el passeig de la Bisbal. Malgrat ser descendent de la família «més opulenta de la vila a la primera meitat del segle passat [XIX]»(2) va acabar en la misèria, fins al punt que el 1912 se li organitzà un homenatge en el curs del qual es recaptaren diners per ajudar-lo.(3)

Vicenç Piera i Tossetti (la Bisbal d'Empordà 1862 – Girona 1882). Era escriptor i es va inscriure des de Girona. Dirigi *El Teléfono Catalán*, un setmanari cultural publicat a Girona de 1879 a 1881. És autor d'obres en castellà com *El Santuario de San Sebastián* (1881), de Palafrugell, reeditat l'any 2000 en una edició facsímil. Conreà també la poesia. Va morir molt jove.

Des de Palamós se'n va inscriure dos més: Josep Dalmau i Carles (Sant Cebrià dels Alls, Cruïlles, 1857 – Girona 1928). Va ser mestre i escriptor. Traslladat als tretze anys a Palamós, va fer classes gratuïtes als treballadors. Va estudiar magisteri i va obte-

nir plaça a Girona, on es va traslladar. Dedicat en cos i ànima a la tasca pedagògica, va impulsar una profun-

da renovació de la pràctica docent a Girona. Va escriure i editar nombrosos llibres escolars (*Lecciones de cosas, Aritmética razonada, Enciclopedia didáctico-pedagógica...*), que van tenir continuïtat a través de la fundació de l'Editorial Dalmau Carles. Va formar part de la Unió Catalanista de Girona.

Francesc Marull i Savalls (Palamós 1858 – Barcelona 1933) era escriptor i periodista, col·laborador de *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa*. Col·laborà també al setmanari de Palamós *La Senyera* i a *El Teléfono Catalán*, el setmanari que dirigia Vicenç Piera a Girona.

De Begur, Josep M. Pella i Forgas (Begur 1852 – Barcelona 1918), que va ser historiador, jurista i polític. Va ser membre de La Jove Catalunya, del Centre Català i de la Lliga Regionalista. És autor d'obres de caràcter històric, com la famosa *Historia del Ampurdà* (1883). Va ser pioner dels treballs arqueològics a l'Empordà. Va participar activament en el Primer Congrés Catalanista, i formà part de la candidatura contrària a Almirall, que va ser derrotada. Va prendre la paraula en diverses ocasions al llarg del Congrés i va ser elegit per formar part de la comissió encarregada de redactar el document en defensa del dret català. L'any 1905 va resultar embolicat en un sorollós afer de manipulació electoral.(4)

De Corçà, s'hi va inscriure Eusebi Corominas i Cornell (Corçà 1849 – Barcelona 1919), que era periodista i polític. Després de militar inicialment a la Unió Federal Nacionalista Republicana, passà a l'òrbita de Castelar, on era quan va participar en el Primer Congrés Catalanista. Va dirigir a Girona el *Boletín Republicano* i després,

traslladat a Barcelona, fou director de *La Publicidad* i col·laborador d'*El Diluvio*. Fou diputat al Congrés de Diputats per Girona. En el Congrés Catalanista va defensar postures contràries a les de Valentí Almirall.

De Fitor, Miquel Torroella i Plaja (Fitor 1858 – 1936), que va ser un escriptor i erudit, gran estudiós de les tradicions i la història de les Gavarres. Va col·laborar a *El Teléfono Catalán* i va fundar i dirigir *El Palafrugellense*. Entre les seves obres destaquen *Coses de casa* (1906), que ha estat reeditat recentment (2002) i *Història de Palafrugell i la seva comarca* (1929).(5)

De Sant Feliu de Guíxols s'hi va inscriure Ermengol Goula i Catari-neu (Sant Feliu de Guíxols 1843 – Barcelona 1921), que era actor del teatre català i director d'escena. Actuà al teatre Romea de Barcelona. Vivia a Barcelona.

I, finalment, de Torroella de Montgrí Albert de Quintana i Combis (Torroella de Montgrí 1834 – Girona 1907), que va ser polític, escriptor i poeta. Va ser col·laborador de *La Renaixença* i impulsor de les relacions amb els felibres provençals. Com a republicà, tingué una intervenció destacada en el moviment revolucionari de 1868 i fou governador d'Osca el 1873. Més tard s'afilià al partit liberal. Fou diputat a corts per Torroella i senador per Girona. Optà a la presidència del Primer Congrés Catalanista formant part de la candidatura contrària a Almirall, que fou derrotada.

La Selva

Dels sis inscrits de la Selva, un era de Blanes i cinc de Santa Coloma de Farners.

De Blanes, Josep Cortils i Vieta (Blanes 1839 – 1898), historiador i escriptor. Va ser soci de l'Associació d'Excursions Catalana i de la Unió

Les comarques empordaneses es van fer presents al Congrés amb onze localitats, exponent de l'embranchida del catalanisme i del federalisme en aquella zona

Catalanista. Va publicar diversos estudis de caràcter històric i folklòric sobre Blanes, com *Etologia de Blanes* (1886).

De Santa Coloma de Farners s'hi va inscriure Alfred Pallardó i Bestard de la Torre (Santa Coloma de Farners 1855 – Barcelona 1928), que va ser periodista, poeta i comediògraf. Va dirigir *Las Noticias*, i publicà nombroses obres teatrals. Després d'uns anys en què va viure a Madrid, va anar a viure a Barcelona.(6)

També des de Santa Coloma s'inscriviren Emili Clarà, Rafael Figueras, Josep Tamadas i Joaquim Torrent.

Altres participants

De Ripoll van haver-hi tres inscripcions: Francesc Brusi i Coch, Ignasi Duran i Barcala i Antoni M. Ginesta i de Tort, que era arqueòleg i un dels impulsors de la reconstrucció del monestir de Santa Maria; va ser alcalde de Ripoll. Va morir el 1888.(7)

De Llívia, Pere Manaut i Taberner (Llívia 1859 – Barcelona 1912), que era metge i escriptor. Col·laborà a diverses revistes mèdiques i també a *La Renaixença*. És autor de llibres de tema mèdic, com *Banyes de mar* (1901). Conreà el teatre i publicà també altres obres, com *Tradicions de Llívia*. Vivia a Barcelona.

Des d'Olot (la Garrotxa) s'hi va inscriure Ramon Tenas i Hostench (Olot 1842 – Barcelona 1883), que era arquitecte. Va estudiar a l'Escola de Belles Arts de Barcelona i conreà també el dibuix. Va ser funcionari de la Diputació Provincial de Barcelona. Vivia a Barcelona. L'altre inscrit d'Olot és Miquel Malagrida, d'ideologia republicana.

Des de Banyoles s'hi va inscriure Joan Perpinyà, membre d'una important família banyolina. Vivia a

La medalla commemorativa del Congrés.

Barcelona, on arribà a ser president de la Cambra de Comerç. Va participar a diverses assemblees de la Unió Catalanista.

Unes reflexions finals

L'anàlisi de la significació política dels inscrits en el Primer Congrés Catalanista, en la mesura en què l'hem pogut esbrinar, ens indica clarament l'existència de les dues tendències, conservadora i progressista, en el moviment catalanista.

Així, doncs, trobem personalitats que s'inscriuen clarament en un corrent més conservador, d'arrels historicoliteràries, com és el cas de Ferran Agulló, Emili Grahit, Pere de Palol, Josep M. Pella i Forgas, Joan Perpinyà i també Joaquim Riera i Albert de Quintana (almenys en els anys en què tots dos van participar al Congrés). Per la seva banda, el corrent més progressista està representat pels tres regidors republicans i federals de Figueres (Frederic Burgas, Joan Galter i Jacint Noguera), per Salvador Genís i Eusebi Corominas, tots dos d'ideologia republicana, i per Serapi Morlius i Pacià Torres, que eren maçons.

Al marge d'adscripcions ideològiques, cal destacar la presència de literats i periodistes com Ferran Agulló, Damàs Calvet, Pere de Palol, Joaquim Riera, Vicenç Piera, Alfred Pallardó i Pere Manaut; d'historiadors i erudits com Emili Grahit,

Miquel Torroella, Josep M. Pella i Josep Cortils; d'impressors com Manuel Llach i Pacià Torres; de mestres i pedagogs com Frederic Burgas, Salvador Genís i Josep Dalmau i Carles; i d'actors com Antoni Tutau i Ermengol Goula. Crida l'atenció, pel seu caràcter poc habitual, la presència d'un militar, Serapi Morlius.

Aquesta és, doncs, una aproximació als primers passos del moviment catalanista a les comarques gironines l'any 1880.

Jordi Galofré és historiador.

Notes

- (1) Vegeu Jordi GALOFRÉ. *El Primer Congrés Catalanista*. Rafael Dalmau Editor. Barcelona, 1979. Les actes del Congrés han estat publicades a Josep M. FIGUERAS. *El Primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall: materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1985.
- (2) Pere LLOBERAS. *Un segle de vida bisbalenca*. Ajuntament. La Bisbal d'Empordà, 1997. Vegeu també Jordi FRIGOLA i ARPA. «Característiques principals d'una família típica de terratinents bisbalencs: els Vilossamarimons», al 7è llibre de la Marxa de l'Arboç.
- (3) Agraïco la informació facilitada per Teresa Solé, directora de l'Arxiu Històric Comarcal del Baix Empordà.
- (4) Sobre aquest incident, vegeu BORJA DE RIQUER: «La "defenestració" política d'en Pella i Forgas, o sobre la pretesa "honoradessa" electoral de la Lliga», a *Revista de Girona*, núm 97 (1981). Vegeu també, sobre Pella i Forgas, Joan PUIGBERT, «Josep Pella i Forgas, un capdavanter catalanista de la Restauració», a *Revista de Girona*, núm. 75 (1976) i Ramon ALBERCH i Joan BOADAS: «Josep Pella i Forgas, més enllà de l'homenatge», a *Revista de Girona*, núm. 111 (1985).
- (5) Vegeu Lluís MOLINAS. «Miquel Torroella i Plaja, cronista de les Gavarnes», a *Revista de Girona*, núm. 204 (gener-febrer de 2001).
- (6) Vegeu Josep M. MAS SOLENCH. *Guia de Santa Coloma de Farners*. Barcelona, 1979.
- (7) Agraïco la informació a Joan Ferrer, de l'Arxiu Històric Comarcal de Ripoll.